

Johann Wolfgang von Goethe

Wilhelm Meisteri
rännuaastad

Иоганн Вольфганг Гёте
Wilhelm Meisteri rännuaastad

«Eesti digiraamatute keskus OU»

2012

Gëre И.

Wilhelm Meisteri rännuaastad / И. Гëре — «Eesti digiraamatute
keskus OU», 2012

ISBN 978-9-94-950867-9

None

ISBN 978-9-94-950867-9

© Гëре И., 2012

© Eesti digiraamatute keskus OU, 2012

Содержание

ESIMENE RAAMAT	5
Esimene peatükk	5
PÕGENEMINE EGIPTUSESSE	5
WILHELM NATALIELE	7
Teine peatükk	9
PÜHA JOOSEP TEINE	9
MAARJA KÜLLATULEK	12
LIILIAVARS	14
Kolmas peatükk	16
WILHELMILT NATALIELE	16
Neljas peatükk	20
Viies peatükk	27
Конец ознакомительного фрагмента.	28

Johann Wolfgang von Goethe

Wilhelm Meisteri rännuaastad

ESIMENE RAAMAT

Esimene peatükk

PÕGENEMINE EGIPTUSESSE

Wilhelm istus määratu suure kalju varjus, koledal, kardetaval kohal, kus järsk mägitöö ümber nurga äkki sügavikku pöördus. Päike seisis veel kõrgel ja valgustas kuuskede latvu all lõhestikkudes. Wilhelm märkis parajasti midagi oma kirjutustahvlile, kui Felix, kes kaljudel ümber ronis, kivi käes, tema juurde astus.

«Isa, kuidas seda kivi nimetatakse?» päris poisike. «Ma ei tea,» vastas isa.

«Küllap on vist kuld, mis selles nii särab?» küsis poeg.

«Ei ole!» vastas Wilhelm, «ja mulle meenub, et rahvas nimetab seda kassikullaks.»

«Kassikullaks!» ütles poisike naeratades, «ja miks?»

«Tõenäoliselt sellepärast, et see on võlts ja et ka kasse peetakse võltsideks.»

«Seda pean meeles,» ütles poeg ja pistis kivi nahast reisitaskusse, kuid võttis samas midagi muud välja ja küsis:

«Mis see on?»

«Mingi vili,» vastas isa, «ja soomuselise korba järgi otsustades peab ta kuusekäbiga sugulane olema.»

«Ta pole käbi moodigi, ta on ju ümarik.»

«Küsimine mõnelt jäägrilt, need tunnevad kogu metsa ja kõiki puude vilju. Nemad oskavad metsa külvata, istutada ja hoolt kanda, siis lasevad nad tüvedel kasvada ja nii suureks saada, kui nende jaks aga kannab.»

«Jäägrid teavad kõike; eile näitas mulle meie teejuht, kuidas hirv oli üle raja läinud, ta kutsus mu tagasi ja laskis mul jälile tulla, nagu tema seda nimetas; olin jälgedest üle hüpanud, kuid nüüd nägin selgesti paari maapinda sissevajutatud sõra jälge; see võis aga suur hirv olla.»

«Ma kuulsin küll, kuidas sa teejuhti usutlesid.»

«Tema teab palju, kuigi ta jääger pole. Aga mina tahan jäägriks saada. On üpris kaunis olla kogu päeva metsas ja kuulata linnukesi, teada, kuidas neid nimetatakse, kus nende pesad asuvad, kuidas mune või poegi välja tõsta, kuidas viimaseid toidetakse ja kunas vanalinde püütakse; see on väga lõbus.»

Vaevalt oli see öeldud, kui järsult teelt tuli allapoole imelik nähtus. Kaks poisikest, ilusad nagu päev, värvilistes kuuekestes, mida pigem ülesseotud särgikesteks oleks võinud pidada, hüppasid teineteise järel alla ja kui nad Wilhelmi ees jahmunult hetkeks peatusid, leidis viimane mahti nende lähemaks silmitsemiseks. Ümber vanema pea lainetasid rikkalikud heledad lokid, mis eelkõige silma hakkasid, ja siis tõmbasid ta selged sinisilmad enesele pilgu, mis mõnuga üle ta kauni kogu libises. Teist, kes näis rohkem sõbrana kui vennana, ehtisid pruunid ja siledad juuksed, mis tal üle õlgade alla rippusid ja mille vastuhelk näis peegelduvat ta silmis.

Wilhelmil polnud aega neid kummalisi ja kõnnumaal täiesti ootamatuid olendeid lähemalt silmitseda, sest ta kuulis mehehäält, mis tõsiselt, aga sõbralikult ümber kaljunurga alla hüüdis:

«Miks te seisma jäite? Ärge meil teed kinni pange!»

Wilhelm vaatas ülespoole, ja kui juba lapsed olid teda imestama pannud, siis viis see, mis nüüd ta silma ees avanes, teda hoopis hämmastusse. Rässakas, tugev, mitte liiga suurt kasvu noor mees kerges kehakattes, tõmmu naha ja mustade juustega, astus kindla ja hoolika sammuga piki kaljuteed alla, talutades enese järel eeslit, kes näitas esmalt oma hästitoidetud ja hästiehitud pead, siis aga kaunist koormat, keda ta oma turjal kandis. Leebe, armastusväärne naine istus suures, hästipealistatud sadulas; sinises mantlis, mis teda ümbritses, hoidis ta imikut, keda ta oma rinnale surus ja kirjeldamatu armsusega vaatles. Eesliajajaga läks lugu nagu lastegagi: Wilhelmit silmates jahmus ta hetkeks. Loom aeglustas sammu, kuid allaminekutee oli liiga järsk, möödujad ei suutnud peatuda, ja hämmastunud Wilhelm nägi neid eelseisva kaljuseina taha kaduvat.

Pole midagi loomulikumat, kui et see haruldane nähtus teda mõtisklustest lahti rebis. Uudishimulikult tõusis ta püsti ja vahtis oma kohalt alla sügaviku poole, kas ta neid kummalisi teekäijaid ehk kusagil jälle esile kerkivat ei näe. Ja parajasti kavatses ta alla minna ja neid tervitada, kui Felix üles tuli ja ütles:

«Isa, kas ma tohin nende lastega koos nende poole minna? Nad tahavad mind kaasa võtta. Sina pead ka ühes tulema, see mees ütles mulle. Tule! Nad peatuvad seal all.»

«Räägin nendega,» vastas Wilhelm.

Ta leidis nad kohalt, kus tee oli vähem kallak, ja otse neelas silmadega neid imelikke olendeid, kes nii väga ta tähelepanu olid paelunud. Alles nüüd avanes tal võimalus märgata veel üht, samuti erilist asjaolu. Noorel tugeval mehel oli tõesti õlal puusepakirves ja pikk vibalev rauast nurgamõõt. Lapsed kandsid suuri kõrkjakimpe, nagu oleksid need palmid; ja kui nad sellest küljest sarnanesid inglitega, siis selle tõttu, et neil olid käsivarrel ühtlasi ka väikesed korvikesed söögikraamiga, meenutasid nad igapäevaseid asjatoimendajaid, nagu neid üle mägede siia- ja sinnapoole käia tavatseb. Ka oli emal, nagu Wilhelm lähemal silmitsemisel märkas, sinise mantli all õrnpunakas alusrüü, nii et meie sõber imestusega leidis siin oma silma ees lausa ilmsi põgenemise Egiptusesse, mida ta nii sageli oli maalituna näinud.

Nüüd tervitati üksteist vastastikku, ja kuna Wilhelm imestuse ja pinguldatud tähelepanu tõttu rääkida ei saanud, ütles noormees:

«Meie lapsed on selle hetkega juba sõpruse sõlminud. Kas te ei tahaks meiega kaasa tulla, et näha, kas ka täiskasvanute vahel võib targata hea vahekord?»

«Pilt teie väikesest perekonnarongkäigust äratab usaldust ja sümpaatiat ja – olgu kohe öeldud – samuti uudishimu ning elavat tahet teid lähemalt tundma õppida. Sest esimesest hetkest tahad esitada enesele küsimuse, olete te tõeliselt rändajad või ainult vaimud, kes leiavad lõbu selle külalislahkuseta mäestiku elustamisest oma meeldiva ilmumisega.»

«Siis tulge kaasa meie elamusse,» ütles noormees. «Tulge kaasa!» hüüdsid lapsed, tõmmates juba Felixit enesega allamäge.

«Tulge kaasa!» ütles emand, pöörates oma armastusväärse sõbraliku pilgu imikult võõrale.

Wilhelm vastas kõhklemata:

«Mul on kahju, et ma teiega otsekohe kaasa tulla ei saa. Vähemalt selle öö pean ma veel ülal piiripealses võõrastemajas veetma. Mu reisipaun, mu paberid, kõik on veel ülal, pakkimata ja järelevalveta. Et aga tõestada oma soovi ja lahet teie sõbralikku kutset vastu võtta, annan teile oma Felixi pandiks kaasa. Homme olen teie juures. Kui palju maad sinna on?»

«Veel enne päikeseloojangut jõuame koju,» vastas puusepp. «Ja piiripunktist on teil ainult poolteist tundi tulla. Teie poisu suurendab meie peret selleks ööks, homme ootame teid.»

Mees ja loom hakkasid liikuma. Mõnuga nägi Wilhelm oma Felixit nii heas seltskonnas, ta võis teda võrrelda armsate inglimestega, kellest poiss aga nii tugevalt erines. Oma aastate kohta polnud Felix suur, kuid rässakas, laia rinna ja tugevate õlgadega; tema loomuses ilmnis omapärane segu valitsemisihast ja ümmardamisvalmidusest; ta oli juba haaranud palmioksa ja korvikese, otsekui väljendades sel kombel oma mõlemaid iseloomujooni. Juba kippus voor jälle ühe kaljuseina taha kaduma, kui Wilhelm end kokku võttis ja teekäijatele järele hüüdis:

«Keda ma aga võiksin küsida?»

«Küsi ainult püha Joosepiti!» kajas talle sügavikust vastu, ja kogu nägemus oli sinise varjuseina taha kadunud. Vaga, mitmehääleline laul kõlas vaibudes kaugusest, ja Wilhelm arvas oma Felixi häälelegi ära tundvat.

Ta läks ülesmäge, pikendades enesele päikeseloojangut. Taevane valguseallikas, mille ta oli kaotanud rohkem kui korra, säras talle jälle, kui ta kõrgemale astus, ja oli veel päev, kui ta oma öökorterisse jõudis. Veel kord rõõmustas teda suurejooneline mäestikuvaade, siis läks ta oma tuppa, kus ta otsekohe sulle haaras ja osa ööst kirjutamisele kulutas.

WILHELM NATALIELE

Lõpuks on nüüd saavutatud tipp, mäestikutipp, mis loob meie vahele võimsama vaheseina kui kogu maa-ala senini kokku. Minu tunnete järgi ollakse ikka veel oma armsate ligiduses, seni kui jõed meie juurest nendeni voolavad. Täna võin veel kujutleda, et oks, mille ma metsaojja viskan, võib vabalt kallimani ujuda, võib mõne päeva pärast tema aia ääres randuda; ja nii saadab ka meie hing oma kujutelmi, süda oma tundeid hõlpsamini päri voolu. Aga sealpool, kardan ma, seab end vahesein kujutlusvõimele ja tundele vastu. Kuid võib-olla on see minu poolt ainult enneaegne muretsemine; sest ega sealpoolgi teisiti pole kui siin. Mis suudaks mind sinust lahutada! Sinust, kellele ma kuulun igaveseks, kuigi kummaline saatus mind sinust lahutab ja mu ees ootamatult lukustab taeva, millele ma nii ligidal olin. Mul oli aega enda kogumiseks, kuid siiski poleks mingisugusest ajast jätkunud mulle selle hingelise tasakaalu andmiseks, kui ma poleks seda leidnud sinu suust, sinu huultelt tol otsustaval momendil. Kuidas oleksin ma suutnud end lahti rebida, kui poleks kedratud tugevat lõnga, mis meid siin ajalikult ja seal igavesti siduma peab! Kuid ma ei tohi ju kõigest sellest rääkida. Sinu õrnadest käskudest ei taha ma üle astuda; olgu see siin mäetipul viimne kord sinu ees välja öelda sõna «lahusolek». Minu elust peab saama rändamine. Mul tuleb ränduri kummalisi kohustusi täita ja täiesti isesuguseid katsumusi läbi teha. Kuidas ma mõnikord naeratan, kui olen läbi lugenud need tingimused, mida mulle meie ühing, mida ma ise endale ette olen kirjutanud! Mõnestki pean kinni, mõnestki astun üle; kuid isegi üleastumise juures abistab mind käskiva südametunnistuse asemel see leheke, see mu viimse pihi, mu viimse pattudest õigeks mõistmise tunnistus, ja ma võtan jälle mõistuse pähe. Ma hoian end, ja mu vead ei paisku enam nagu mäestikuveed üksteise otsa.

Kuid tunnistan sulle meeeldi, et ma sageli imetlen neid õpetajaid ja inimeste juhte, kes oma õpilastele ainult väliseid, mehaanilisi kohustusi annavad. Nad teevad asja iseendale ja maailmale kergemaks. Sest just seda osa oma kohustustest, mis näis mulle esmalt kõige tülikamana, kõige veidramana, seda võtan ma nüüd kui kõige sügavamat, kõige armsamat.

Üle kolme päeva ei tohi ma ühe katuse alla jääda. Ma ei tohi ühestki peatuskohast lahkuda, ilma et ma sellest vähemalt ühe miili võrra ei kaugeneks. Need käsud on tõepoolest kohased, et minu aastatest rännuaastaid teha ja takistada tekkimast minus vähimatki kiusatust paigalejäämiseks. Neid tingimusi olen ma senini täpselt täitnud, jah, mulle antud lubadust veel kordagi kasutamata. Siin on see õieti esimene kord peatuda, esimene kord kolmandat ööd ühes ja samas voodis magada. Siit saadan sulle mõndagi senini tajutust, täheldatust, kogutust, ja siis viib tee homme vara teist mäekülge mööda alla, esialgu ühe imetaolise perekonna, võin küll öelda, püha perekonna juurde, kellest sa minu päevikust rohkem leiad. Nüüd aga ela hästi ja pane see kiri käest tundega, et sel sulle ainult üht on öelda, et ainult üht öelda ja ikka jälle korrata võiks, kuid seda enne öelda ega korrata ei tohi, kuni mulle avaneb õnn jälle su jalge ees lebada ja end sinu käte kohale kummardudes kõigest loobumisvalust tühjaks nutta.

Hommikul.

Kõik on pakitud. Teejuht nõõrib reisipauna kandealusele. Päike pole veel tõusnud, udu aurab igast orupõhjast, aga taevas ülal on helge. Me laskume alla süngesse sügavikku, mis ka varsti meie pea kohal koidutules heledaks lööb. Las ma saadan oma viimse õhkamise üle mägede sinu poole! Las

mu viimne pilk sinu poole veel märgub tahtele alistamatust pisarast! Olen otsustanud ja kindel. Sa ei pea minult enam ühtki kaebemist kuulma; kuuled ainult seda, mis ränduriga juhtub! Kuid siiski ristlevad kirja lõpetamisel veel kord tuhanded mõtted, soovid, lootused ja kavatsused. Õnneks aetakse mind minema. Teejuht hõikab, ja peremees kraamib juba tuba minu juuresolekul, justkui oleksin ma tõepoolest minema läinud, samuti nagu hoolimatud, ettevaatamatud pärijad ei varja elustlahkuja ees ettevalmistusi varanduse haaramiseks.

Teine peatükk

PÜHA JOOSEP TEINE

Juba oli rändur oma teejuhi kannul astudes järsud kaljud seljataha ja kõrgusse jätnud, juba ületasid nad tasasema keskmäestiku ja ruttasid läbi mõnegi hästihoitud metsa, üle mõnegi haljendava oruheinamaa, ikka edasi, kuni nad lõpuks nõlvakule jõudsid ja alla hoolikalt haritud, kinkudest ümbritsetud orgu vaatasid. Suur, pooliti varemeis, pooliti hästisäilinud klooster tõmbas sedamaid tähelepanu enesele.

«See on Püha Joosepi klooster,» seletas teejuht. «Tuline kahju ilusast kirikust! Vaadake ainult, kuidas selle sambad ja piilarid veel nii tervetena läbi põõsaste ja puude paistavad, kuigi hoone ise juba palju sajandeid rusudes seisab.»

«Kloostrihooned seevastu, nagu näen,» ütles «on veel päris korras.»

«Jah,» vastas teejuht, «seal elab valitseja, kes hoolitseb majapidamise eest ja võtab vastu renti ja kümnist, mida siin ligidalt ja kaugelt kokku tuuakse.»

Nende sõnadega jõudsid nad läbi lahtise värava ruumikasse õue, mis tõsistest, hästisäilinud hoonetest ümbritsetuna näis hästi sobivat kohaks, kus saab end rahulikult koguda. Otsekohe nägi Wilhelm oma Felixit koos eilsete inglitega askeldavat ümber kandekorvi, mille käbe eideke enese ette oli asetanud: poisid kavatsesid kirsse osta, kuid õieti tegi seda Felix, kellel oli alati pisut raha kaasas. Nüüd mängis ta kui otsekohe peremeest, kostitas oma mänguseltsilisi rikkalikult marjadega; isegi isale meeldis see karastus keset neid viljatuid samblametsi, kus värvikad, läikivad marjad veel poole kaunimatena näisid. Et kirsside hinda, mis tundus ostjale liiga kõrgena, pisut vastuvõetavamaks teha, tähendas müüjanna, et ta kannab marju siia üles alt orust, suurest kaugest aiast. Isa tuleb varsti tagasi, teatasid lapsed, külaline mingi vahepeal saali ja puhaku seal.

Kuid milline hämmastus valdas Wilhelmit, kui lapsed viisid ta ruumi, mida nad ise saaliks nimetasid. Sellesse pääses otse õuest suure ukse kaudu, ja meie reisimees leidis enda nüüd väga puhtas, hästi taastatud pühakojas, mis aga, nagu ta selgesti märkas, oli sisse seatud koduseks kasutamiseks vastavalt igapäevasele elule.

Ühel pool seisis laud, tugitool, mitu tooli ja pinki, teisel pool kaunilt nikerdatud riiul kirjude savianumate, kannude ja klaasidega. Ei puudunud kirstud ja kastid, ja nii piinlikult korras kui kõik oligi, tundus siin ometi koduse, igapäevase elu veetlevat hõngu. Valgus langes kõrgetest külgakendest. Mis aga kõige rohkem ränduri tähelepanu äratas, olid seinale maalitud värvilised pildid, mis üsna kõrgele akende alla ulatudes pühakoja kolme seina kaunistasid otsekui vaibad, küündides paneelini, mis ülejäänud seina kuni põrandani kattis. Maalid kujutasid püha Joosepi elu. Siin nähti teda oma puusepatöoga tegelemas; seal kohtas ta Maarjat, ja liilia tärkas mullapõuest nende mõlema vahel, kuna mõned inglid hiljukesi uudishimulikult nende ümber lehvisid. Siin oli Joosepi laulatus; järgnes inglil kuulutus. Siis istub puusepp masendatuna keset alustatud tööd, laseb kirvel laiselda ja mõtleb oma abikaasast lahku minna. Kohe järgmisel pildil aga ilmub talle unes ingel ja ta olukord muutub. Hardunult vaatleb ta äsjasündinud last Petlemma laudas ja kummardab teda. Peagi järgneb imekaunis pilt. On näha mitmesugust valmistahutud puitu; see on parajasti kokkupanekul ja juhuslikult moodustavad paar lauda risti. Laps on ristil uinunud, ema istub kõrval ja vaatleb magajat sügava armastusega ning kasuisa peatab töö, et mitte lapsukese und segada. Sellele järgneb põgenemine Egiptusesse. See tõi maale vaatleva ränduri huulte naeratuse, kuna ta siin seinal nägi eilse elava pildi kordumist.

Kauaks polnud tal oma mõtisklusteks mahti, sest sisse astus peremees, kelles ta otsekohe ära tundis püha karavani juhi. Nende tervitus kujunes väga sõbralikuks, sõna tuli sõnast, kuid Wilhelmi tähelepanu oli suunatud maalidele. Peremees märkas oma külalise huvi ja alustas naeratades:

«Muidugi imetlete te selle hoone kooskõla ta elanikega, keda te eile tundma õppisite. See hoone on aga ehk veel kummalisem, kui oletada võib: õigupoolest kujundas hoone oma elanikud sellisteks. Sest kui elutu elab, küllap suudab ta siis ka elusat esile tuua.»

«Oo-jah,» kostis Wilhelm. «Peaks küll ime olema, et vaim, mis sajandite eest siin mäestikukõrbes nii võimsalt tegutses ja sellise tohutu kogu hooneid, omandeid ja õigusi enese kätte haaras ning selle tasuks ümbruskonnas mitmekesist vaimuvalgust levitas, jah, see peaks küll ime olema, kui ta oma elujõuga veel neist varemeistki elusolendit ei mõjutaks. Kuid ärgem jäägem üldise juurde püsima, tutvustage mulle oma elulugu, et ma teada saaksin, kuidas on võimalik, et teis taaskehastub minevik, ilma et sealjuures oleks märgata mingit mänglemist ja üleolekut, ja et see, mis on möödunud, veel kord meile lähedale astub.»

Just siis, kui Wilhelm ootas selgitavat vastust oma võõrustaja huulilt, hüüdis sõbralik hääl õuest nime «Joosep». Peremees võttis selle omaks ja läks ukse poole.

«Niisiis on ka tema nimi Joosep!» sõnas Wilhelm endamisi. «See on ju küllalt kummaline, siiski aga mitte nii kummaline, kui see, et ta oma pühakut ka elus kujutab.»

Samal ajal vaatas ta ukse poole ja nägi eilset jumalaema mehega rääkimas. Lõpuks läksid nad lahku; naine sammus vastasmaja poole.

«Maarja!» hüüdis mees talle järele. «Ainult üks sõna veel!»

«Niisiis on ka tema nimi Maarja,» mõtles Wilhelm, «ei puudu palju ja ma tunnen end kaheksateist sajandit tagasi viiduna.»

Ta kujutles tõsiselt, kinnist orgu, kus ta praegu viibis, varemeid ja vaikust ning teda valdas kummaline, kauge vana aja meeleolu. Sel hetkel tulid sisse peremees ja lapsed. Viimased kutsusid Wilhelmi jalutuskäigule, kuna peremehel oli veel mõningaid asjaõndusi. Jalutajate tee viis läbi sammasterikka kirikuhoone varemete, mille kõrge viilkatus ja seinad näisid otsekui ime läbi veel püsti seisvat, kuna suured puud olid juba muistsest ajast juurdunud laia müüriselga ja moodustasid koos mitut liiki kõrreliste, lillede ja samblaga julgelt õhus rippuvaid aedu. Tasased niidurajad viisid elavalt vuliseva ojakese äärde, ja nüüd võis meie rändur teatavast kõrgusest vaadelda hoonet ja selle asetust seda suurema huviga, kuna selle elanikud talle aina kummalisematena näisid ja kooskõla tõttu oma ümbrusega temas kõige elavamat uudishimu äratasid.

Jalutajad pöördusid tagasi ja leidsid endisest pühast saalist kaetud laua. Ülal lauaotsas asetsevasse tugitooli istus pereema. Tema kõrval seisis kõrge korv, milles lebas laps, pereisa koht oli vasakul ja Wilhelmi oma paremal. Kolm last täitsid laua alaosa. Vana teenija tõi lauale maitsvalt valmistatud toidu. Sööma- ja joomanõud viitasid samuti möödunud aegadele. Lapsed andsid lauas kõneainet, kuna Wilhelm ei jõudnud küllaldaselt vaadelda püha perenaise välimust ja käitumist.

Pärast sööki läks seltskond laiali; peremees viis oma külalise varjulisse paika varemete vahel, kus ühelt kõrgendatud kohalt avanes täielikult kaunis väljavaade alla orgu ja kust nähti madalama maa-ala mägesid oma viljakandvate nõlvakute ja metsaseljandikkudega üksteise tagant esile võlvuvat.

«On vaja,» ütles peremees, «et ma teie uudishimu rahuldan, seda enam, et ma teie puhul tunnen, et olete võimeline tõsiselt võtma ka imelikku, kui see rajaneb tõsisel põhjal. See vaimulik asutus, mille varemeid te veel näete, oli pühendatud pühale perekonnale ja oli juba vanast ajast nii mõnegi ime tõttu kuulus palverännaku koht. Kirik oli pühendatud emale ja pojale. Ta seisab juba mitu sajandit varemeis. Pühale kasuisale pühendatud kabel-kirik on säilinud, samuti ka tarvitamiskõlblik osa kloostrihooneist. Sissetulekud lähevad juba pikemat aega ühele ilmalikule vürstile, kes peab siin mägede vahel oma valitsejat, ja see olen mina, eelmise valitseja poeg, kes oma isale sellel ametikohal järgnes.»

Püha Joosep, kuigi tema igasugune kiriklik austamine oli siin ülal juba ammu lõppenud, oli meie perekonnale selliseks heategijaks, et ei tohi imestada, kui meie tema suhtes eriti hästi meelestatud olime; sellest tuligi, et mind ristimisel Joosepiks nimetati ja seega mu elutee teatavas osas kindlaks määrati. Sirgusin suureks ja kui ma ühes meeles olin oma isaga, kui see sissetulekute eest muretses, siis olin niisama meelsasti, koguni veel meelsamini liitlaseks oma emale, kes heameelega

ande välja jagas ja oma heatahtlikkuse ning heategevuse poolest kogu mäestikus tuntud ja armastatud oli. Ta saatis mind pea sinna, pea tänna, küll tooma, küll tellima, küll muretsema, ja ma kohanesin sellelaadilises vagas ametis väga kergesti.

Üldse on mäestikuelu kuidagi inimlikum kui elu tasasel maal. Selle elanikud on üksteisele lähemal ja, kui tahetakse, ka kaugemal; vajadused on piiratumad, kuid tungivamad. Mäestikus peab inimene rohkem iseenele lootma, oma käsi, oma jalgu usaldama õppima. Tööline, teejuht, koormakandja, kõik on ühendatud ühes isikus; ka seisab igäiks teisele lähemal, kohtab teda sagedamini ja askeldab koos temaga ühises elurütmis.

Kuna ma veel noor olin ja mu õlad palju kanda ei jõudnud, tulin ma mõttele varustada väike eesel korvidega ja ajada teda enese ees järskudel jalgradadel üles- ja allamäge. Eesel pole mäestikus nii põlatav loom nagu tasasel maal, kus sulane, kes künnab hobustega, peab end paremaks teisest omataolisest, kes pöörab maakamarat ümber härgadega. Ja ma astusin seda kindlamini oma looma järel, kuna ma kabelihoone seinal olin varakult märganud, et sellele neljajalgsele oli osaks saanud au kanda jumalat ja tema ema. Kuid see pühakoda polnud tookord samas seisukorras, milles te teda praegusel silmapilgul näete. Ta oli kuuri, jah, peaaegu kolikambri asemel. Küttepuud, latid, majapidamisriistad, tünnid ja redelid – kõike koli, mida ainult taheti, oli sinna ülestikku kuhjatud. Önn, et maalid asetsevad nii kõrgel ja paneel vastu peab. Aga juba lapsena oli mul eriline rõõm paneelipidi siia-sinna ronida ja silmitseda pilte, mida mulle keegi ei suutnud õieti ära seletada. Lühidalt, teadsin niipalju, et pühak, kelle elu neil pildidel kujutati, oli mu vader, ja ma tundsin temast rõõmu, otsekui oleks ta mu onu olnud. Kasvasin suureks, ja kuna siinpaigus oli eriliseks tingimuseks, et sellel, kes tahab pretendeerida tulutoovale valitsejakohale, tuleb teha mingit käsitööd, siis pidin oma vanemate tahtmise kohaselt, kes soovisid, et ma selle tulusa ameti päriksin, ära õppima käsitöö, ja nimelt sellise, mis oleks ühtlasi kasulik siin ülal, mäestiku majapidamises.

Mu isa oli püttsepp ja tegi ise kõik, mis sel tööalal vaja läks, millest talle ja kogu ümbruskonnale palju tulu oli. Kuid mina ei suutnud kuidagi otsustada, kas tema järglaseks hakata. Mind tõmbas vastupandamatult puusepatöö poole, mille tööriistu olin noorusest peale näinud nii põhjalikult ja täpselt, maalituina oma pühaku kõrval pildidel. Avaldasin vanematele oma soovi; nad ei olnud selle vastu, seda vähem, et meil siin ülal nii mõnegi ehituse juures sageli puuseppa vaja tuleb, jah, kui ametimehel on teatavat osavust peenemas töös ja ta seda armastab, siis käivad sellega ligistikku käsikäes ka tiseri- ja koguni nikerduskunst, eriti meie metsarikkas mäestikus. Ja mis mind veel rohkem selle peenema tööala poole tõmbas, oli too maal, mis on praegu kahjuks peaaegu kustunud. Niipea kui teate, mida see kujutab, võite selle lahti mõtestada, kui ma teid pärastpoole selle ette viin. Pühale Joosepile ei olnud ülesandeks tehtud mitte midagi vähemat kui valmistada troon kuningas Herodesele. Paraadiste pidi paiga saama kahe kättejuhatatud samba vahele. Joosep võtab hoolikalt mõõdu laiuti ja kõrguti ning töötab välja suurepärase kuningatrooni. Aga millises hämmastuses on ta, millises raskuses, kui ta paraadtooli kohale toimetab ning see liiga kõrgeks ja kitsaks osutub. Nagu teada, ei saanud kuningas Herodesega nalja heita; vaga puusepp on suurimas hädas. Jeesus-lapsuke, kes on harjunud teda kõikjal saatma, talle lapselik-süütus mängus tööriistu järele kandma, märkab meistri muret ja tuleb kohe nõu ning jõuga appi. Imelaps nõuab oma kasuisalt, et see haaraks trooni ühest küljest; ta ise võtab kinni nikerdustöö teisest servast, ja kumbki hakkab enda poole tõmbama. Väga kergelt ja mõnusalt, otsekui oleks troon nahast, venib ta laiuti, kahaneb vastavalt oma kõrguses ja sobib määratud kohale suurepäraselt, erutatud meistri suurimaks lohutuseks ning kuninga täielikuks rahuloluks.

Too troon oli minu nooruses veel päris hästi näha, ja ühe külje jäänuste järgi võite märgata, et maalija polnud kitsi, vaid on andnud nii rikkaliku nikerdustöö, mis puuseppale, kui tema oleks seda tegema pidanud, palju raskemaks oleks kujunenud.

See ei pannud mind aga kõhkleva, vaid ma nägin ametit, millele olin pühendunud, sellises aulikus valguses, et jõudsin vaevalt ära oodata seda aega, kuni mind õppima pandi, mida oli seda kergem teha, et naabruses elas meister, kes töötas kogu ümbruskonnale ja võis pidada mitut selli ja

õpipoissi. Jäin nii oma vanemate lähedusse ja jätkasin teataval määral oma endist elu, jõudetunnid ja puhkepäevad aga kasutasin heategevateks käikudeks, kuhu mu ema mind saatis.»

MAARJA KÜLLATULEK

«Nii möödusid mõned aastad,» jätkas jutustaja, «ma taipasin väga ruttu oma käsitöö saladusi, ja mu keha, tööga välja arenenud, oli võimeline toime tulema kõigega, mida mu tööalal nõuti. Selle kõrval täitsin oma vanu kohustusi oma hea ema või rohkem küll haigete ja hädaliste vastu. Rändasin eesliga mäestik, jagasin oma kandami täpselt välja ja võtsin tagasiteel poodnikelt ja kaubameestelt kaasa seda, mis meil siin ülal puudus. Meister oli minuga rahul ja vanemad samuti. Juba valmistas mulle mu rännakuil rõõmu nii mõnegi maja nägemine, mille kaasehitajaks, mille ilustajaks ma ise olin. Sest eriti ilustamine, see palkide sämpimine, see teatavate lihtsate vormide sisselõikamine, see kaunistavate figuuride sissepõletamine, see mõningate süvendite punaseks maalimine, mis annab puust mägimajale nii lustliku välimuse, see kunstitöö jäeti ainumalt minu hoolde, kuna ma asjaga kõige paremini hakkama sain, mina, kellel alati meeles mõlkus Herodese troon ja selle ilustused.

Abivajajate isikute hulgas, kelle eest mu ema eeskujulikult hoolitses, olid esikohal lootusrikkas seisukorras noored naised, nagu ma seda ajapikku märkama hakkasin, kuigi sellistel juhtudel tavatseti üleantavate sõnumite tähendust minu eest saladuskatte all hoida. Mul polnud seejuures iialgi otsest ülesannet, vaid kõik käis ühe hea naise kaudu, kes ei elanud kaugel orgu mööda alla minna ja keda proua Elisabethiks hüüti. Mu ema, kes oli ise vilunud selles kunstis, mis päästab nii mõnegi inimelu otse elluastumisel, oli proua Elisabethiga ammust aega heas vahekorras ja mul tuli sageli igalt poolt kuulda, et paljudki meie tublidest mägielanikest võlgnevad oma olemasolu eest tänu nendele kahele naisele. Salapärane ilme, millega Elisabeth mind iga kord vastu võttis, napid vastused mu mõistatuslikele küsimustele, mida ma isegi ei mõistnud, äratasid minus kummalise aukartuse selle naise vastu ja ta äärmiselt puhas maja näis mulle mingi väikese pühamuna.

Vahepeal olin ma oma teadmiste ja käsitööoskuse tõttu perekonnas kaunistest mõjule pääsenud. Samuti kui mu isa oli püttsepana keldri eest hoolitsenud, nii kandsin nüüd mina hoolt peavarju eest ja parandasin nii mõnegi lagunenu kohas vanas hoones. Eriti oskasin ma taas koduseks tarvitamiseks kõlblikuks teha mõned vanad löövid ja vankrikuurid; ja vaevalt olin sellega valmis, kui hakkasin koristama ja puhastama oma armastatud pildisaali. Mõne päevaga oli see korras, peaaegu selline, nagu seda praegu näete; seejuures püüdsin ma puuduvaid või vigastatud paneeliosi tervikule vastavalt taastada. Küllap peate teiegi neid saali sissekäigu tiibuksi üsna vanadeks. Kuid need on minu töö. Mul kulus selleks mitu aastat, et neid rahulikel tundidel nikerdada, pärast seda kui ma nad tugevatest tammeplankudest kõvasti kokku olin liitnud. Mis maalidest tolle ajani veel rikkumata või luitumata oli, on veel praegugi säilinud, ja ma abistasin klaasimismeistrit ühe uusehituse juures tingimisel, et ta mulle vanasse saali kirjud aknad sisse paneb.

Kui need pildid ja mõtted pühaku elust mu kujutlusvõimele tegevust olid andnud, siis valdas see kõik mind palju elavamalt, kui võisin seda ruumi jälle pühamuna võtta, selles viibida, eriti suvisel ajal, ja enesele mahti andes järele mõelda selle üle, mis ma nägin või oletasin. Minus oli vastupandamatu tung sellele pühakule järele teha; aga kuna sarnanevaid sündmusi polnud kerge esile kutsuda, siis tahtsin ma vähemalt alt peale hakata, et oma pühakuga sarnaneda: olin ju tõepoolest juba ammu alustanud koormakandja looma kasutuselevõtmisega. Senini mu kasutuses olnud väike olend ei tahtnud mind enam hästi rahuldada; otsisin endale välja palju silmapaistvama pikakõrvalise, muretsesin hästivalmistatud sadula, mis oli ühteviisi mugav nii ratsutamisel kui ka pakkidega liikudes. Hankisin paari uusi korve, ja kirju võrk nõöridest, tappidest ja tuttidest, millesse oli segatud kõlisevaid metallpulki, ehtis eesli kaela, kes end nüüd peagi võis näidata oma eeskuju kõrval, mis asus saaliseinal pildil. Kellelegi ei tulnud mõttessegi mind pilgata, kui ma selles pidulikkuses läbi mäestiku läksin: sest heategevusele lubatakse ju meeeldi imelikku välispalet kanda...

Vahepeal oli sõda või pigem selle järellained meigi ümbruskonnale lähenenud, kuna mitmel korral olid korjunud siia laialivalgunud kaabakate ohtlikud jõugud ja siin-seal nii mõnegi jõhkruise, mõnegi jultumusega toime tulnud. Hästi korraldatud maamiilitsa, haarangute ja alalise valvsuse tõttu sai hädast küll peagi üle; kuid liiga ruttu laskuti taas muretusse, ja enne kui asjast arugi saadi, toimusid jälle uued kuriteod.

Meie ümbrus oli kaua vaikne olnud ja mina rändasin oma koormakandjaga rahulikult mööda tavalisi radu, kui ma ühel heal päeval läksin üle värskelt seemendatud metsalagendiku ja nägin niisutuskraavi serval istuvat või pigemini lebavat naisekogu. Ta näis magavana või minestanuna. Püüdsin teda äratada, ja kui ta oma ilusad silmad lahti lõi ning enda püsti ajas, hüüdis ta elavalt:

«Kus ta on? Nägite teda?»

Küsisin:

«Keda?»

Ta vastas:

«Minu meest!»

Ta äärmiselt noorusliku välimuse juures oli see vastus mulle ootamatuseks, seda meelsamini jätkasin nüüd tema abistamist ja oma kaastunde avaldamist. Sain kuulda, et mõlemad reisijad olid halva sõidutee tõttu oma tõllast väljunud, et minna mööda lühemat jalgrada. Siin läheduses ründasid neid relvastatud teeröövlid, veheldes kauges jutustaja mees, tema ei suutnud eemaldujaile kuigi kaua järgneda ja jäi siia paika lebama, ta ei tea kui kauaks. Ta palus tungivalt end maha jätta ja ta mehele järele rutata. Ta ajas end jalule, ja mu ees seisis kõige kaunim, armastusväärseim kogu; kuid ma märkasin selgesti, et ta viibis seisukorras, milles ta küll peatselt pidi mu ema ja proua Elisabethi abi vajama. Vaidlesime natuke aega, sest ma nõudsin, et noorik tuleb esmalt kindlasse kohta viia, kuna tema ihkas kõigepealt teateid oma mehest. Ta ei tahtnud oma mehe jälgedest kaugele minna ja kõik minu väited oleksid võib-olla viljatuks jäänud, kui läbi metsa poleks tulnud just meie maamiilitsakomando, kelle oli liikvele ajanud sõnum uutest kuritegudest. Militsionärid said meilt andmeid, leppisime nendega kõige vajalikus kokku, määrasime kindlaks kohtamispaiga, ja nii oli asi seks korraks lahendatud. Kähku peitsin oma korvid ligiläheduses asuvasse koopasse, mis mulle juba sageli oli panipaigaks olnud, sobitasin oma sadula mugavaks istmeks ja tõstsingi kauni koorma kummalise tundega oma sõnakuuleliku looma turjale, kes oskas ise otsekohe leida harjunud radu ja andis mulle võimaluse kõrval kõndimiseks.

Võite ilma mu üksikasjalise kirjeldusetagi arvata, kui imelik mu meeleolu oli. Olin tõesti leidnud selle, keda ma nii kaua olin otsinud. Mul oli tundmus, nagu näeksin ma und, ja samas taas nii, nagu ärkaksin ma unenäost. See taevalik kogu, keda nägin hõljuvat otsekui õhus ja liikuvat haljaste puude taustal, näis mulle nüüd unenäona, mida nood pühapildid mu hinge olid sigitanud. Peagi näisid mulle nood pildid ainult unenäguna, mis sulasid siin kauniks tõelisuseks. Pärisin temalt mõndagi, ta vastas mulle leebelt ja lahkelt, nagu see on kohane korralikule, kurvastatud naisolendile. Tihti palus ta mind, niipea kui me lagedale kõrgendikule jõudsime, kinni pidada, ümber vaadata, kuulatada. Ta palus mind sellise armsusega, sellise sügavalt anuva pilguga pikkade mustade ripsmete alt, et pidin tegema kõik, mis ainult võimalik; jah, ma ronisin üksiku kõrge okstetu kuuse otsa. Iialgi polnud mulle mu ronimisosavus veel nii teretulnud olnud; iialgi polnud ,ma suurema rõõmuga taolistest latvadest alla toonud paelu ja siidrätikuid pidude ning aastalaatade puhul. Kuid seekord ronisin ma paraku saagita; ka ülal ladvas ei näinud ega kuulnud ma midagi. Lõpuks kutsus noorik mind ise alla ja viipas üpris elavalt käega; jah, kui ma lõpuks allalibisemisel end kaunis kõrgelt lahti laskisin ja maha hüppasin, kiljatas ta koguni ning magus sõbralikkus levis üle ta näo, kui ta mind vigastamatult enese ees nägi.

Miks peaksin teile jutustama nendest sajast tähelepanuavaldusest, millega ma kogu tee püüdsin talle meeldida, ta meelt lahutada. Ja kuidas ma seda suudaksingi! Sest tõelise tähelepanu omaduseks on see, et ta hetkel võib mitte millestki teha kõik. Minu meelest olid lilled, mis ma talle tõin, kauged kohad, mida ma talle näitasin, mäed, metsad, mida ma talle nimetasin, need paljud hinnalised aarded,

mis ma talle otsekui omaks anda mõtlesin, et luua temaga seda vahekorda, mida kingituste abil katsutakse saavutada.

Juba oli ta mu eluksajaks endale võitnud, kui kohale jõudsime, tolle hea eide, Elisabethi ukse ette, ja ma vaimus juba valusat lahkumist nägin. Veel kord lasksin pilgul üle kogu kuju libiseda, ja kui mu vaade ta jalani jõudis, kummardusin, nagu oleks mul tegemist sadulavöö juures, ning suudlesin kõige kenamat kinga, mida oma elus olin näinud, kuid nii, et kingaomanik seda ei märganud. Ma aitasin ta sadulast maha, jooksin trepist üles ja hüüdsin majaukse vahelt sisse:

«Proua Elisabeth, teile tullakse külla!»

Hea eit astus välja ja ma nägin, kuidas kaunis olend võluvas leinas ja sügavalt valusa enesetundega astmeid mööda üles läks, siis mu väarikat eite sõbralikult kaisutas ja kuidas see ta paremasse tuppä juhtis. Nad sulgesid enese järel ukse ja ma seisin oma eesli juures ukse ees nagu keegi, kes on maha laadinud kalli kauba ja on taas niisama vaene eesliajaja nagu ennegi.»

LIILIAVARS

«Ma kõhklesin veel, kas lahkuda, sest olin nõutu ega teadnud, mis teha, kui proua Elisabeth lävele astus ja mind oma ema tema juurde kutsuda palus, pärast seda aga ringi käia ja, kui võimalik, kadunud mehest teateid tuua. «Maarja laseb teid sellepärast väga paluda,» ütles ta. «Kas ei saaks ma temaga ise veel korra rääkida?» pärisin mina. «See ei lähe,» vastas proua Elisabeth, ja me lahkusime. Lühikese ajaga jõudsin koju; mu ema oli valmis veel samal õhtul alla minema ja noort võõrast abistama. Ruttasin siis alla orgu ja lootsin kohtumehe juurest kõige kindlaimaid teateid saada. Kuid too ei teadnud veel isegi midagi, ja kuna ta mind tundis, käskis ta mul ööseks sinna jääda. Öö oli mulle lõpmatu pikk, ja alatasa hõljus mu silme ees ilus noorik, kuidas ta looma turjal õõtsus ja nii valuliselt-sõbralikult minu peale alla vaatas. Iga hetk ootasin ma teateid. Soovisin ja tahtsin, et hea abielumees elaks, kuid siiski oleksin võinud noorikut meelsasti lesena kujutleda. Haarangule läinud komando kogunes järk-järgult kohtumajja ja pärast mitmesuguseid vahelduvaid kuuldusi saime lõpuks kindla teate, et tõld oli päästetud, kuid õnnetu abikaasa naaberkülas haavadesse surnud. Sain ka teada, et vastavalt eelnenud kokkuleppele olid paar meest proua Elisabethile seda leinasõnumit kuulutama läinud. Niisiis polnud mul seal enam midagi teha ega ühtki ülesannet täita, kuid siiski ajas mind lõpmatu kärsitus, mõõtmatu ihaldus üle mäe ja läbi metsa jälle sinna ukse ette. Oli öö, maja lukus, nägin valgust tubades, nägin varje eesriietel liikuvat, ja nii istusin ma üle tee pingil alalise koputamiskavatsusega ning alaliselt tagasi hoituna mitmesugustest mõtisklustest.

Kuid miks jutustan ma üksikasjaliselt seda, mis õieti ei huvitagi? Lühidalt, ka järgmisel hommikul ei võetud mind majas vastu. Kurb sõnum oli juba teada, mind polnud enam vaja; mind saadeti isa juurde oma tööd tegema; mu küsimustele ei vastatud, minust taheti lahti saada.

Kaheksa päeva koheldi mind nii, kuni proua Elisabeth mind lõpuks sisse kutsus. «Astuge tasakesi, mu sõber,» ütles ta, «kuid tulge julgelt lähemale!» Ta viis mu puhtasse tuppä, mille nurgas nägin läbi poolavatud voodieesriiete sirgena istumas oma kaunitari. Proua Elisabeth astus ta juurde, otsekui minu tulekust teatama, tõstis midagi voodilt ja tõi mulle vastu; kõige kaunima poisi kõige valgemasse lõuendisse mähituna.

Proua Elisabeth hoidis teda otse minu ja ema vahel, ja sedamaid meenus mulle liiliavars, mis pildil kerkib maast Maarja ja Joosepi vahele kui puhta suhte tunnismees. Sellest hetkest langes kõik rusuv mu südamele; olin oma asjas, olin oma õnnes kindel. Võisin nüüd vabalt Maarja juurde astuda, temaga rääkida, tema taevaliku pilgu välja kannatada, poisi käsivarrele võtta ja talle südamliku suudluse laubale suruda.

«Kuidas tänan teid teie poolehoidu eest selle orvuks jäänud lapse vastu!» ütles noor ema.

«Kui te tahate, pole ta enam vaanelaps!» hüüdsin mõtlematult ja elavalt.

Proua Elisabeth, targem kui mina, võttis lapse oma sülle ja oskas mind ära saata.

Veel ikka on mulle mälestus sellest ajast kõige õnnelikumaks meelelahutuseks, mis saadab mind mu käikudel mägedes ja orgudes. Veel oskan ma meenutada kõige pisematki asjaolu, millest ma teid, nagu sünnis, siiski säästan. Möödus nurgavoodiaeg; Maarja oli toibunud, võisin teda sagedamini näha, minu läbikäimine temaga oli pidev abivalmiduse ja tähelepanelikkuse osutamine. Noore lese perekonnaolud lubasid tal valida elukohta oma äranägemise järgi. Esmalt peatus ta proua Elisabethi juures; siis külastas ta meid, et tänada mu ema ja mind nii tõhusa ja sõbraliku abi eest. Talle meeldis meie juures ja ma kujutlesin enese meelitamiseks, et see sünnib osalt minu pärast. Kuid see, mida ma nii meeeldi oleksin öelnud ja öelda ei julgenud, tuli ise jutuks imelikul ja armsal kombel, kui ma külalise viisin pildisaali, mille ma juba tookord elamiskõlblikuks ruumiks ümber olin loonud. Näitasin ja seletasin talle pilte, ikka üht teise järel, ja valgustasin seejuures kasuisa kohustusi sellise sooja südamlikkusega, et kuulajal pisarad silma tulid ja ma oma piltide tõlgitsemist lõpetada ei suutnud. Uskusin, et olen ta sümpaatias kindel, kuigi ma polnud küllalt uhke selleks, et tahta nii ruttu kustutada mälestust ta mehest. Seadus kohustab lehestunud leina-aastat pidama, ja kindlasti on selline ajajärk, mis kätkeb eneses kõige maiste asjade muutust, tundelisele südamele vajalik, et suure kaotuse valusaid muljeid leevendada. Leinaja näeb lillede närtsimist ja lehtede langemist, kuid näeb ka viljade valmimist ja pungade puhkemist. Elu kuulub elavatele, ja kes elab, peab muudatusteks valmis olema.

Rääkisin nüüd oma emaga asjast, mis mul nii südant vaevas. Seepeale avaldas ta mulle, kui valus oli olnud Maarjale ta mehe surm ja kuidas ta end ainuüksi selle mõttega, et ta lapse jaoks elama peab, taas jalule ajas. Minu tunne polnud naistele teadmatuks jäänud, ja juba oli Maarja harjunud mõttega meiega elada. Ta peatus veel tüki aega naabruses, siis kolis ta üles meie juurde ja me pidasime veel pisut kõige vagamat ja õnnelikumat pruudipõlve. Lõpuks astusime abiellu. Ei kadunud too esimene tunne, mis meid kokku oli viinud. Kasuisa ja isa kohustused ning rõõmud ühinesid; ja nii ületas meie väike perekond paljunedes küll oma eeskuju liikmete arvu poolest, aga tolle ideaali voorused truuduse ja puhtuse alal me säilitasime ja pidasime neid pühalikult omaks. Ja nii hoiame rõõmsas harjumuses kinni ka välisest olemusest, millele jõudsime juhuslikult, ja mis sobib nii hästi meie siseeluga: sest kuigi me kõik oleme head jalakäijad ja tublid kandjad, jääb koormakandja loom siiski alatiseks meie seltsi, et üht või teist kandamit kohale toimetada, kui meil on vaja kas asjaajamiseks või külaskäiguks läbi nende orgude ja üle mägede minna. Sellistena nagu teie meid eile kohtasite, tunneb meid kogu ümbruskond, ja me oleme uhked, et meie eluviis on sedalaadi, mis ei tee häbi nendele pühadele nimedele ega isikutele, keda me järele aimame.»

Kolmas peatükk

WILHELMILT NATALIELE

Äsja lõpetasin ma meeldiva, pooliti imeliku loo, mille ma sinu jaoks kirja panin ühe üpris tubli mehe suust. Kui need pole täiesti tema sõnad, kui ma sobival juhul siin ja seal olen väljendanud oma mõtteid, siis on see täiesti loomulik hingesuguluse tõttu, mida ma siin temaga tunnen. See on naise austamine, kas ei sarnane see sellega, mida tunnen mina sinu vastu? Ja kas pole sarnast meie omaga? Aga et see mees on küllalt õnnelik, isegi nende kahe armastaja kokkusattumises midagi käies oma looma kõrval, kes kannab kahekordselt kaunist koormat, et ta oma perekonnavooriga õhtuti läbi vana kloostrivärava võib minna, et ta on lahutamatu oma armsamast, omastest – selle kõige pärast võin ma teda küll vaikselt kadestada. Mina seevastu ei tohi oma saatuse üle isegi nuriseda, kuna andsin sulle lubaduse vaikida ja välja kannatada, nagu sinagi selle enda peale oled võtnud.

Pean vahele jätma nii mõnegi kauni üksikasja koosviibimisest nende vagade ja lahkete inimestega; sest kuidas laseks kõik end kirjeldada! Paar päeva möödus mul meeldival, kuid nüüd manitseb mind kolmas edasisele teekonnale mõtlema.

Felixiga oli mul täna väike viperus, sest ta ajas mind peaaegu üle astuma ühest minu headest otsustest, millest kinni pidada sulle olen töotanud. Mu viga, õnnetu saatus on juba kord see, et mu ümber suureneb seltskond veel enne, kui ma arugi saan, et olen võtnud enesele uue koorma, mida mul hiljem kanda ja kaasa vedada tuleb. Kuid mu rännakul ei pea ju ükski kolmas meile alaliseks seltsiliseks saata. Me tahame ja peame kahekesi olema ja jääma, aga praegu kipub üks uus, mitte just rõõmustav suhe tekkima.

Majalastega, kellega mängides Felix end nendel päevadel lõbustas, oli seltsinud ka väike reibas, vaene poisike, kes end parajasti lükata-tõugata laskis, nagu seda just mängus ette tuli, ja kes kiiresti Felixi poolehoidu võitis. Ja ma märkasin juba mitmesugustest väljendustest, et mu poeg oli valinud selle poisikese endale mänguseltsiliseks eelseisvale teekonnale. Poisikest tuntakse ümbruskonnas, sallitakse teda ta reipuse tõttu kõikjal ja ta võtab juhuse korral vastu ka armuande. Mulle ta aga ei meeldinud ja ma palusin majaisandat, et ta poisi minema saadaks. See sündiski, kuid Felix oli sellepärast pahur ja meil oli väike stseen.

Sel puhul tegin meeldiva avastuse. Kabeli ehk saali nurgas leidis kast kividega, mille Felix, kes meie mäestikurännakust peale elavat huvi tundis kivimite vastu, agaralt välja tõmbas ja läbi tuhnis. Seal oli ilusaid, silmahakkavaid kive. Meie võõrustaja ütles, et laps võib endale valida, milliseid aga tahab. Need kivimid olevat üle jäänud suurest hulgast, mille keegi sõber hiljuti siit minema oli saatnud. Ta nimetas saatjat Montaniks, ja sa võid arvata, kuidas ma rõõmustasin, kuuldes seda nime, mille all reisib üks meie paremaid sõpru, kellele me nii mõndagi võlgname. Kuna ma aja ja üksikasjade järele pärisin, võin loota, et teda peatselt oma rännakul kohtan.

Teade, et Montan viibib läheduses, tegi Wilhelmi järelemõtlikuks. Ta otsustas, et ei või jätta ainult juhuse hooleks jällejägemist nii kalli sõbraga, ja päris sellepärast oma võõrustajalt, kas ehk pole teada, millist teed see rändur läks. Kellelgi polnud sellest lähemaid teateid, ja Wilhelm kavatses juba oma rännakut esialgse kava kohaselt jätkata, kui Felix hüüdis:

«Kui isa poleks nii isemeelne, küllap me Montani juba leiaksime.»

«Mis viisil?» küsis Wilhelm.

Felix vastas:

«Väike Fitz ütles eile, et tema jõuaks sellele härrale, kellel ilusaid kive kaasas on ja kes nendest ka palju teab, küll jälile.»

Pärast mõningat vaidlust otsustas Wilhelm lõpuks väikese teejuhiga katsetada ja seejuures kahtlast poisikest seda terasemalt silmas pidada. Viimane leiti peagi, ja kuulda saades, mis ees seisab,

tõi ta kapsa nuiad ja ronirauad ning tubli vasara koos kotikesega ja jooksis oma mäekaevuri mundris reipalt ees.

Uuesti viis tee kõrvale, märke. Lapsed karglesid koos kaljult kaljule, üle kivide ja kändude, üle ojastveest, ja Fitz rühkis, ilma et jalgrada ees oleks olnud, kiiresti ülespoole, pea paremale, pea vasakule piiludes. Kuna Wilhelm ja eriti pakkidega koormatud kandja nii ruttu järgneda ei suutnud, siis käisid poisikesed seda teed mitu korda edasi-tagasi, laulsid ja vilistasid. Paari tundmatu puu välimus äratas Felixi tähelepanu, kes nüüd esmakordselt tutvust tegi leht- ja seederänniga ning keda võlusid imetaolised entsiaanid. Ja nii ei tulnud vaevalisel rännakul ühest kohast teise jutuainest puudu.

Korraga jäi väike Fitz seisma ja kuulatas. Ta viipas teisi lähemale.

«Kuulete koppimist?» küsis ta. «Nii kõlab vasar, mis vastu kaljut lööb.»

«Kuuleme,» vastasid teised.

«See on Montan!» ütles poiss, «või siis keegi, kes võib meile temast teateid anda.»

Aeg-ajalt korduva kaja suunas minnes jõudsid nad metsalagendikule ja nägid üle kõige esile kerkivat järsku, kõrget, paljast kaljut, mis isegi kõrged metsad sügavale alla jättis. Kaljutipul silmasid nad inimest. Too oli liiga kõrgel, et teda ära oleks võinud tunda. Otsemaid hakkasid lapsed mööda äkilisi radu üles ronima. Wilhelm järgnes neile teatava vaevaga, koguni riskides: sest see, kes esimesena mööda kaljut üles ronib, astub alati kindlamini, kuna ta selleks endale võimalusi otsib; see, kes talle järgneb, näeb ainult kohta, kuhu eelkäija on jõudnud, kuid ei näe, kuidas. Lapsed jõudsid peagi kaljutippu, ja Wilhelm kuulis valju rõõmukisa.

«See on Jarno!» hüüdis Felix isale vastu, ja Jarno astus sedamaid ühe äkilise koha servale, ulatas oma sõbrale käe ning tõmbas ta üles. Vaimustusega kaelustasid ja tervitasid nad teineteist jumala vaba taeva all.

Vaevalt olid nad aga teineteise lahti lasknud, kui Wilhelmi pea pööritama hakkas, mitte niivõrd enese pärast, kuivõrd sellest, et ta nägi lapsi tohutu sügavuse juures kaljutipul seismas. Jarno märkas seda ja käskis kõiki otsekohe istuda.

«Pole midagi loomulikumat,» seletas ta, «kui et meil paneb pea pööritama võimas vaatepilt, mille ees seisame ootamatult, tundes sealjuures oma väiksust ja suurust. Aga üldse pole ju ühtki ehtsat naudingut ilma esialgse peapöörituseta.»

«Kas siis need seal all on need suured mäed, millest me üle tulime?» küsis Felix. «Kui väikesed nad näivad! Ja siin,» jätkas ta, murdes tükikese kivimit kaljutipust, «on juba jälle see kassikuld; küllap seda leidub kõikjal?»

«Igal pool,» vastas Jarno, «ja kuna sa selliste asjade järele küsid, siis võta teadmiseks, et sa praegu kõige vanemas mäestikus, selle maailma ühel kõige esimesel kivimil istud.»

«Kas siis maailma pole loodud korraga?» küsis Felix. «Vaevalt küll,» vastas Montan. «Hea töö nõuab hea aja.»

«Seal all on niisiis jälle teine kivim, ja taamal jälle ja ikka jälle teine!» ütles Felix, näidates lähematelt mägedelt kaugmatele ja alla tasandikule.

Oli väga ilus ilm ja Jarno laskis neil hunnitult väljavaadet üksikasjaliselt nautida. Siin-seal leidis veel selle kaljutipuga sarnanevaid, millel nemad viibisid. Üks keskmäestik näis esile rühkivat, kuid ei saavutanud veel kaugeltki seda kõrgust. Kaugemal läks ta üha lamedamaks; kuid taas tulid nähtavale kummaliselt etteungivad kaljuturjad. Lõpuks nähti kauguses ka järvi, jõgesid, ja viljarikas maastik näis laiali laotuvat otsekui mari. Kui pilk sellistest kaugustest taas tagasi tõmbus, langes ta kohutavasse sügavustesse, kus kohisesid kosed, labürinditaoliselt üksteises kinni olles.

Felix ei väsinud küsimast ja Jarno oli küllalt vastutulelik talle igale küsimusele vastust andma, kusjuures Wilhelm siiski tähele pani, et õpetaja-kostja sugugi mitte tõest ja siirusest kinni ei pidanud. Sellepärast ütles oma sõbrale, kui kärsitud lapsed pisut kaugemale ronisid:

«Sa ei rääkinud lapsega neist asjadest nii, nagu räägid neist enesega.»

«Küll on sul aga nõue,» kostis Janno. «Ei räägita ju isegi enesega alati nii, nagu mõeldakse, ja meie kohus on – öelda teistele ainult seda, mida nad vastu võtta suudavad. Inimene ei mõista midagi

muud kui seda, mis talle kohane on. Lapsi oleviku küljes hoida, anda nendele mõni nimetus, mõni märgis, see on parim, mis me teha võime. Nad küsivad niikuinii liiga vara põhjuste järele.»

«Seda ei saa neile pahaks panna,» sõnas Wilhelm. «Esemete mitmekesisus ajab igaihe segadusse ja palju mugavam on kähku küsida «kust ja kuhu?», selle asemel et neid ise mõistatada.»

«Ja siiski võib lastega saamisest ja otstarbest ainult pinnapealselt rääkida, kuna lapsed esemeid ainult pinnapealselt näevad,» ütles Jarno.

«Enamik inimesi jääb eluksajaks selliseks,» lausus Wilhelm, «ega saavuta oma arengus toda hunnitut järku, milles meile kõik arusaadav näib labasena ja albina.»

«Seda võib küll hunnituks nimetada,» ütles Jarno, «sest ta on just pooltel teel ahastuse ja jumaldamise vahel.»

«Jäägem oma jutuga poisi juurde, kes mulle kõikidest kõige lähem on,» jätkas Wilhelm. «Tema leidis nüüd korruga rõõmu kividest, sestpeale kui me reisil oleme. Kas ei saaks sa mulle niipalju seletada, et ma ta pärimisi, vähemalt esialgu, rahuldada võiksin?»

«See ei lähe,» vastas Jarno. «Igas uues ringis peab eelkõige otsekui laps peale algama, asja vastu kirglikku huvi tundma, esmalt koorukese üle rõõmustama, kuni osaks saab õnn tuumani tungida.»

«Siis ütle mulle ometi,» palus Wilhelm, «kuidas sa nende teadmiste ja arusaamisteni oled jõudnud? Sest pole ju siiski veel kuigi ammu, kui me teineteisest lahkusime!»

«Mu sõber,» vastas Jarno, «me pidime kõigest senisest loobuma, kui mitte alatiseks, siis ikkagi tükiks ajaks. Esimene asi, mis tublile inimesele sellistel asjaoludel pähe tuleb, on uue elu alustamine. Ainult uutest esemetest pole talle küllalt; need kõlbavad vaid meelelahutuseks. Ta loob uue terviku ja asetub sedamaid selle keskusse.»

«Kuid mispärast valisid sa siis just selle kõige kummalisema, selle kõige rohkem üksildusse matva kõigist teistest huvialadest?» katkestas teda Wilhelm.

«Just sellepärast,» hüüdis Jarno, «et see mu erakuks teeb. Tahan vältida inimesi. Neid ei saa aidata, ja nad takistavad meid, kui me end ise aitaksime. On nad õnnelikud, siis tuleb neid lasta nende alpuses edasi elada; on nad õnnetud, siis peab neid päästma, ilma et seda alpust puudutaks; ja keegi ei küsi ealeski, kas oled õnnelik või õnnetu.»

«Nende lugu pole veel sugugi nii halb,» ütles Wilhelm naeratades.

«Ma ei hakka su õnnele vastu vaidlema,» ütles Jarno.

«Rända aga edasi, sa teine Diogenes! Ära lase oma lambikesel keset heledat päeva kustuda! Seal all laiub sinu ees uus maailm; aga ma võiksin kihla vedada, et sul läheb selles samuti, kui läks vanas meie seljataga. Kui sa ei suuda kupeldada ja võlgu maksta, siis pole sul nende, seal all elavate inimeste hulgas mingit väärtust.»

«Nad näivad mulle siiski huvitavamad kui sinu jäigad kaljud,» vastas Wilhelm.

«Mitte sugugi,» vastas Jarno, sest noid ei saa vähemalt mõista.»

«Põikled kõrvale,» ütles Wilhelm, «sest see pole sinu moodi, et tegeled asjadega, mis ei anna lootust enese mõistmiseks. Ole siiras ja ütle mulle, mis sa nendest külmadest ja jäikadest harrastustest oled leidnud?»

«Seda on raske öelda ühestki harrastusest, eriti sellest.»

Siis mõtiskles ta hetke ja seletas:

«Kirjatähed võivad olla ilusad, kuid siiski ei piisa neist helide väljendamiseks; me ei saa ilma helideta läbi, kuid nad ei küüni kaugeltki selleni, et kuuldavale tuua tõelisi tähendusi; lõpuks jääme kirjatähtede ja heli külge pidama, ja meil pole sellest rohkem head, kui et me neist täiesti ilma oleksime; mis me edasi anname, mis meile üle antakse, see on alati ainult kõigist labasem, see pole üldse vaeva väärt.»

«Sa tahad kõrvale põigelda,» ütles sõber, «sest kuidas käib see jutt nende kaljude, nende hambuliste tippude juurde?»

«Kui ma nüüd aga just neid kaljulõhesid ja pragusid käsitleksin otsekui kirjatähti, neid veerida püüaksin, neist sõnu moodustaksin ja neid vabalt lugema õpiksin, oleks sul midagi selle vastu?»

«Ei, aga see näib mulle liiga suure tähestikuna.»

«See on kitsam kui sa arvad, seda peab ainult tundma õppima nagu iga teist aabitsat. Loodusel on ainult üks kiri, ja mul pole vaja nii paljude teiste kritseldustega jännata. Siin ei tule mul karta, nagu seda mujal võib juhtuda, et kui ma kauaks ja täis armastust süvenen mõnda pärgamenti, tuleb äkki mõni terav kriitik ja kinnitab mulle, et kõik on ainult võltsing.»

Sõber vastas naeratades:

«Kuid ka siin võib su lugemisviis vaidlust tekitada.»

«Just sellepärast ei räägi ma sellest kellelegi,» ütles Jarno, «ja ei taha ka just sinuga kuna sind armastan – seda kurja juttu edasi ajada ning petlikult õõnsaid sõnu vahetada.»

Neljas peatükk

Mõlemad sõbrad ronisid hoolikalt ja vaevaga mööda mäekülge alla, et järele jõuda lastele, kes juba all, varjulises kohas peatusid. Montani ja Felixi kogutud kivid pakiti peaaegu innukamalt välja kui toidupoolisetaagavara. Felixil oli palju küsida, Montanil palju nimetusi välja laduda. Felix rõõmustas, et teine kõiki nimesid teab, ja need jäid talle ruttu meelde. Lõpuks tõi ta veel ühe kivi esile ja küsis:

«Kuidas siis seda nimetatakse?»

Montan silmitses imestunudult kivi ja päris:

«Kust te selle saite?»

Fitz vastas kähku:

«Leidsin selle, see on meiekandist pärit.»

«See pole siit ümbrusest,» vastas Montan. Felix rõõmustas, et kõiketeadev mees pisut kahtles.

«Saad ühe tukati,» ütles Montan, «kui mind sinna kohta viid, kust seda kivi leida on.»

«Seda tukatit on kerge teenida,» arvas Fitz, «aga mitte kohe.»

«Siis kirjelda ometi täpsemalt seda kohta, et ma selle kindlasti leiaksin. Kuid see on võimatu, sest see ristikivi on pärit Püha Jakobist Compostellas ja selle on kaotanud mõni võõramaalane, kui sa kivi temalt koguni vahest ära näpanud pole, kuna see nii tore välja näeb.»

«Andke oma tukat reisiseltsilisele hoiule,» ütles Fitz, ja ma tunnistan avameelselt, kust ma selle kivi sain. Püha Joosepi lagunenu kirikus on üks samuti lagunenu altar. Selle ülemiste, laiali pudenenud kivide all avastasin ma sellest kivimist kihi, mis oli ülemistele aluspõhjaks, ja murdsin sellest niipalju lahti, kui ma kätte sain. Kui ülemised kivid ära veeretada, siis leiaks kindlasti veel palju seesuguseid.»

«Võta oma kuldtükk,» sõnas Montan, «oled ta selle avastuse eest ära teeninud. See avastus on üpris hea. Õigusega rõõmustatakse, kui elutu loodus loob kujutuse sellest, mida me armastame ja austame. Loodus ilmub meile sibüllil kujul, kes esitab tunnistuse sellest, mis on igavikust kindlaks määratud ja alles ajaga tõeks peab saama. Sellele imetaolisele, pühale kivikihile olid preestrid rajanud oma altari.»

Wilhelm, kes oli tükk aega pealt kuulanud ja märganud, et mõni nimetus, mõni märgis taas esines, kordas oma juba varem avaldatud soovi, et Montan talle niipalju seletaks, kui seda poisikese esimeseks õpetamiseks vaja läheb.

«Jäta,» vastas Montan. «Pole midagi hirmsamat kui õpetaja, kes rohkem ei tea, kui õpilased igal juhul teadma peaksid. Kes tahab teisi õpetada, võib küll sageli parimast, mis ta teab, vaikida, kuid ta ei tohi olla poolikute teadmistega.»

«Kust leida aga selliseid täiuslike õpetajaid?»

«Neid kohtad sa väga hõlpsalt,» vastas Montan.

«Kus siis?» küsis Wilhelm pisut uskumatult.

«Sealt, kus asi, mida sa õppida tahad, pärit on,» vastas Montan. «Kõige paremat õppust saab võtta vastavast ümbrusest. Kas ei õpi sa võõrkeeli just kõige paremini maades, kust nad pärinevad? Kus ainult need ja mitte ühtki muud su kõrvu ei kõla?»

«Ja nii oled sa keset mäestikku jõudnud teadmiseni mäestikust?» päris Wilhelm.

«Endastki mõista.»

«Ilma inimestega läbi käimata?» uuris Wilhelm edasi.

«Läbi käies vähemalt ainult inimestega,» vastas Montan, «kes on mäestikutõugu. Seal, kus pügmeed, metallisoontest erutatuina, kalju läbi tuhnivad, maa sisima kättesaadavaks teevad ja igal viisil püüavad lahendada kõige raskemaid ülesandeid seal on paik, kus teadusejanune mõtleja peab endale koha valima. Seal näeb ta tegutsemist, töötamist, töötulemusi, rõõmustab õnnestumise ja kurvastab ebaõnne puhul. See, mis kasu toob, moodustab ainult osa kõige tähtsamast teadusevallas;

et omada üht eset täielikult, teda valitseda, peab teda ta enese pärast uurima. Praegu, kus ma aga kõnelen kõige kõrgemast ja viimasest arengujärgust, kuhu jõutakse alles aja jooksul ohtra ja sügava tajumise teel, vaatlen ma enese ees mängivaid poisse – nende juures kõlab see kõik hoopis teisiti. Laps tahaks haarata iga liiki tegevust, kuna talle kõik näib kergena, mida teised suurepäraselt teevad. Iga algus on raske! See võib teatavas mõttes õige olla; üldiselt aga võib öelda: iga algus on kerge, aga viimastele astmetele jõutakse kõige vaevalisemalt ja harvemini.»

Wilhelm, kes vahepeal oli järele mõelnud, pöördus Montani poole:

«Kas sa tõepoolest peaksid olema veendumusele jõudnud, et kõik tegevused nii praktikas kui ka õppimises üksteisest eraldada tuleb?»

«Ma ei tea sellest paremat,» vastas Jarno. «Mis inimesel teostada tuleb, peab temast eralduma otsekui teine Ise. Ent kuidas võiks see võimalik olla, kui inimese esimene Ise pole sellest täiesti läbi imbnud?»

«Kuid siiski on mitmekülgsust haridust tulusaks ja vajalikuks peetud.»

«Ta võib ju seda ka omal ajal olla,» rääkis Jarno, «mitmekülgsus valmistab õieti ette ainult seda elementi, kus võib tegutseda ühekülgselt, millele nüüd just küllaldaselt ruumi on antud. Praegu on koguni ühekülgsuste aeg; selle õnn, kes mõistab enese ja teiste heaks selles mõttes tegutseda. Teatavate asjade juures mõistetakse seda selgesti ja otsekohe. Harjuta end tubliks viiuldajaks ja sa võid kindel olla, et kapellmeister annab sulle lahkelt koha oma orkestris. Kujunda enesest mingi organ ja oota siis, millise koha annab sulle inimkond heatahtlikult avalikus elus. Lõpetagem! Kes seda uskuda ei taha, see käigu oma teed, ka see õnnestub vahetevahel; mina aga ütlen: kõikjal on vaja üsna alt peale hakata. Kõige parem on piirduda ühe käsitööga. Nõrgale mõistusele jääb see alati käsitööks, paremale kunstiks, ja parim, tehes ühte, teeb kõik või, et vähem paradoksaalne olla, näeb ühes mida ta õieti teeb, võrdkuju kõigest, mida õigesti tehakse.»

See kõnelus, mille me ainult skitseeritult edasi anname, kestis päikeseloojanguni, mis, nii suurepärase kui ta oligi, ometi rändureid järele mõtlema pani, kus öö mööda saata.

«Katuse alla ei mõista ma teid küll viia,» ütles Fitz, «tahate aga öö hea vana söepõletaja juures, soojas kohas istudes või lamades mööda saata, siis olete teretunud.»

Ja nii läksid nad kõik tema kannul piki võõrastust äratavaid radu vaikse kohani, kus end igaüks peagi otsekui kodus tundis.

Keset kitsast metsa-ala asetses aurates ja soojendades hästivõlvitud miiliauk, metsaserval puulõhkujate onn, selle kõrval põles hele tuluke. Sõbrad seadsid end lõkke lähedusse kuidagi mugavamini istuma. Lapsed hakkasid kohe askeldama ümber söepõletaja naise, kes oma innukas külalislahkuses valmistas näljastele mõnusaid rasvaseid suutäisi, lastes kuumendatud leivalõike võis imbuda ja läbi tõmbuda.

Sellal kui poisid nüüd pärast õhtueinet vaevalt valgustatud kuusetüvede vahel peitust mängisid, huntidena ulusid, koera kombel haukusid, nii et isegi julgem rändur sellest ehmuda oleks võinud, vestlesid sõbrad usaldavalt oma olukorrast. Eks kuulunud aga loobujate kummaliste kohustuste hulka ka see, et nad kohtumisel ei tohtinud rääkida ei minevikust ega tulevikust, neil pidi tegemist olema ainult olevikuga.

Jarno, kelle meeles mõlkusid mäekaevurlikud üritused ja nendeks nõutavad teadmised ja kes oli täis teovõimet, kandis Wilhelmile väga elavalt, kõige täpsemalt ja täielikumalt ette, mida kõike ta enesele säärastest arusaamadest ja osavusest mõlemas maailmajaos lootis, kuid millest kõigest sõber, kes alati ainult inimsüdametest tõelist aaret oli otsinud, siiski vaevalt aru sai ja lõpuks pigem naerusui vastas:

«Nii oled sa ju iseenesega vastuolus, kuna sa alles vanemas eas hakkad harrastama seda, millele oleks pidanud suunama end juba nooruses.»

«Mitte sugugi!» kostis Jarno. «Sest just see, et ma lapsepõlves kasvasin armastava lelle, kõrgema mäeasjanduse ametniku juures, et ma koos peenestuspoistega suureks sirgusin, nendega mäekraavidest väikesi puukoorest laevukesi alla lasksin, just see viis mind tagasi sellesse ringi, kus

ma end taas mugavalt ja noorenenuna tunnen. Vaevalt saab see miilisuits sulle nii meele järgi olla kui mulle, kes ma teda juba lapsepõlvest peale olen harjunud sisse hingama otsekui viirukit. Ma olen maailmas palju katsetanud ja alati sedasama leidnud: inimese ainuke mõnu on harjumuses; isegi ebameeldivusest, millega me harjunud oleme, ei taha me naljalt ilma jääda. Piinlesin kord üsna kaua ühe haavaga, mis ei tahtnud paraneda, ja kui ma lõpuks terveks sain, oli mulle ülimalt vastumeelt, et kirurg enam haava siduma ja minuga hommikueinet sööma ei tulnud.»

«Siiski tahaksin oma pojale võimaldada maailma suhtes vabamat, avaramat vaadet, kui seda kitsas elukutse suudab anda,» lausus Wilhelm. «Piira inimest nagu tahad, kuid lõpuks vaatab ta siiski omal ajal ümber; ja kuidas saab ta seda aega mõista, kui ta mõnevõrragi ei tea, mis sellele on eelnenud? Ja kas ei peaks ta hämmastunult sisenema igasse kauplusse, kus müüakse vürtse, kui tal poleks aimugi maadest, kust need hädavajalikud haruldused temani on jõudnud?»

«Miks nii keeruliselt?» küsis Jarno. «Lugegu ajalehti nagu iga filister ja joogu kohvi nagu iga vana naine. Kui sa sellest aga siiski üle ei saa ja nii hullupööra seda täiuslikku haridust igatsed, siis ei mõista ma, kuidas sa nii pime võid olla, kuidas sa veel kaua võid otsida, kuidas sa ei näe, et asud ühe eeskujuliku kasvatusasutuse otseses läheduses.»

«Läheduses?» küsis Wilhelm ja raputas pead.

«Muidugi!» vastas teine. «Mida sa siin näed?»

«Kus siin?»

«Otse oma nina all.»

Jarno sirutas nimetissõrme välja, näitas ja hüüdis kannatamatult:

«Mis see siis on?»

«Noh olgu!» vastas Wilhelm. «Söemiil; aga mis see siia puutub?»

«Hüva! Lõpuks ometi! Söemiil! Mis tuleb teha, et seda söemiili niikaugele saada, kui ta siin praegu on?»

«Laotakse puuhalud kõrvuti ja ülestikku.»

«Ja kui see on tehtud, mis siis edasi sünnib?»

«Nagu mulle näib,» pajatas Wilhelm, «tahad sa mulle Sokratese kombel seda au osutada, et mõista ja tunda anda, et ma äärmiselt absurdne ja puupea olen.»

«Mitte põrmugi!» kostis Jarno. «Jätka, mu sõber, vasta täpselt. Niisiis! Mis sünnib nüüd, kui reeglipärane puuriit tihedalt ja siiski õhku läbi laskvalt üles on laotud?»

«Noh, siis süüdatakse ta põlema.»

«Ja kui ta nüüd põhjalikult põlema on pandud, kui leek lõõmab läbi iga prao, mis siis tuleb teha? Kas lasta teda edasi põleda?»

«Mitte sinnapoolegi! Puuvirna läbiv leek tuleb kähku kinni matta mätaste ja mulla, tukkide ja kõige käepärast olevaga.»

«Et teda kustutada?»

«Ei, et summutada.»

«Niisiis jäetakse talle niipalju õhku, kui on vaja, et kõik hõõgusega läbi tõmbuks, et kõik hästi söestuks. Samas suletakse iga pragu, kustutatakse iga väljalööv leek, et kõik ajapikku iseeneses kustuks, söestuks, jahtuks, lõpuks lahtivõetuna kui müüdav kaup sepa ja lukksepa, pagari ja koka kasutusse läheks ja kui ta kalli ristirahva kasuks küllalt on andnud, veel tuhana kasutamist leiaks pesunaiste ja seebikeetjate poolt.»

«Noh, kui seda võrdlust kasutada, kuidas sa siis enesele vaatad?» päris Wilhelm naerdes.

«Sellele pole raske vastata,» kostis Jarno. «Pean end vanaks korviks täis häid pöökpuusüsi; seejuures aga luban ma enesele seda omapära, et lasen end ainult iseene pärast ära põletada, mistõttu ma siis ka inimestele üpris imelik näin.»

«Ja mind?» päris Wilhelm, «kuidas võtad sa siis mind?»

«Eriti praegu,» vastas Montan, «näen ma sinus reisikeppi, millel on imelik omadus igas paigas, kuhu ta pistetakse, haljendama lüüa, mitte kusagil aga juuri alla ajada. Nüüd arenda seda võrdlust

edasi ja õpi aru saama, et ükski metsnik ega aednik, ei söepõletaja ega puusepp, ei ükski teine käsitöölaine sinust asja ei mõista teha.»

Selles vestluses tõmbas Wilhelm nüüd põuest – ma ei tea, milleks – midagi, mis näis pooliti kirjataskuna, pooliti laadikuna ja mida Montan ammust ajast tundis. Meie sõber ei salanud, et ta seda kui mingit fetišit kaasas kannab, ebausub, et tema saatust sõltub teataval määral sellest esemest.

Aga mis see oli, seda ei tohi me käesoleval kohal lugejale veel mitte usaldada, kuid niipalju peame ütleva, et sellest hargnes kõnelus, mille tulemused lõpuks sinna välja viisid, et Wilhelm tunnistas, kuidas ta juba ammu ihkab end pühendada teatavale erilisele ettevõttele, ühele päris tõeliselt kasulikule kunstile, eeldades, et Montan saab ühingu liikmete juures asja niikaugele viia, et kõige koormavat kõigist tingimustest – mitte rohkem kui kolm päeva ühes paigas peatuda – peatselt tühistataks ja talle oma sihi saavutamiseks võimaldataks siin-seal niikaua viibida, kui see talle meele järgi on. Seda lubas Montan teha, pärast seda kui Wilhelm oli pühalikult töotanud, et järgib pidevalt seda usalduse hoos sõbrale avaldatud kavatsust ja peab truult kinni kord tehtud otsusest.

Seda kõike tõsiselt läbi rääkides ja teineteisega lakkamatult vaieldes olid nad aina kaugemale jalutanud oma ööbimiskohast, kuhu oli järk-järgult kogunenud kummaliselt kahtlane kamp, ja päevatõusuks metsast välja jõudnud paljakule, kus silmasid mõnd ulukit, mis röömsameelsele Felixile eriti palju lõbu valmistas. Lahkumistund oli käes, sest siit läksid teed mitmesse ilmakaarde. Fitzu küsitleti nüüd nii mõnegi suuna suhtes, poiss näis aga hajameelsena ja andis oma harjumuse vastaselt segaseid vastuseid.

«Sa oled üldse kelm,» ütles talle Jarno, «sa tundsid kõiki neid mehi, kes täna öösel meie ümber istet võtsid. Et varem tulnud mehed olid metsatöölised ja kaevurid, see võib olla, aga viimati saabunuid pean ma kontrabandivedajateks, salaküttideks. Ja see pikk, päris viimane, kes ikka märke liivale kriipseldas ja keda teised pisut lugupidavamalt kahtlesid, oli kindlasti varanduseotsija, kellega sa ühe mütsi all oled.»

«Need kõik on head inimesed,» kostis seepeale Fitz, «nad elatuvad vaevaliselt, ja kuigi nad mõnikord midagi teevad, mida teised inimesed keelatuks peavad, siis on nad ometi ainult vaesed kuradid, kes enesele midagi peavad lubama, et aga elu sees hoida.»

Tegelikult oli aga väike kelm poiss järelemõtlik, märgates, et meie reisimehed teevad ettevalmistusi lahkumiseks; ta kaalutles midagi salakesi, sest ta kõhkles, kumma ränduriga ta nüüd kaasa peab minema. Ta arvestas oma kasu: isa ja poeg käivad kergemeelselt ümber hõbedaga, Jarno aga koguni kullaga; poiss pidas paremaks viimast mitte kaotsi minna lasta. Sellepärast kasutas ta avanavat juhust otsekohe, ja kui Jarno talle lahkumisel lausus: «Noh, kui ma nüüd Püha Joosepisse jõuan, saan näha, kas sa oled aus; ma otsin ristikivi ja lagununud altari üles,» – siis vastas Fitz:

«Te ei leia sealt midagi, ja ma jään siiski ausaks; kivi on küll seal, aga ma toimetasin kõik tükid kõrvale ja hoian neid siin ülal alal. See on hinnaline kivim, selleta ei saa kergitada ühtki aaret maa seest; mulle makstakse väikese tüki eest üpris palju. Teil oli täiesti õigus: sellest kivist tulebki mu tutvus tolle kahetu mehega.»

Nüüd tekkisid uued arutlused. Fitz kohustus Jarnole teise tukati eest lähemal ajal tubli tüki seda haruldast mineraali muretsema; seevastu laitis ta hiiulossi mineku maha, kuna aga Felix siiski selle mineku juurde jäi, manitses Fitz teejuhti tungivalt, et ta rändureid mitte liiga sügavale varemetesse ei laseks minna, sest keegi ei leia enam iialgi teed välja neist koobastest ja urgudest. Nad läksid lahku ja Fitz lubas parajal ajal jälle hiiulossi saalidesse ilmuda.

Teejuht astus ees, mõlemad rändurid tema järel; eesmineja oli vaevalt tüki maad märke jõudnud, kui Felix märkas, et nad ei lähe seda teed, mida Fitz oli juhatanud. Kuid teejuht vastas:

«Mina peaksin seda küll paremini teadma! Sest alles neil päevil murdis vägev torm lähima metsatuka maha; ristamisi üksteise otsa paisatud puud surevad selle tee. Järgnege mulle, ma viin teid õigesse paika.»

Felix lühendas enesele seda vaevalist rada elava sammu ja kaljult kaljule karglemisega ning tundis rõõmu oma saavutatud teadmistest – et ta nüüd graniidilt graniidile hüppab.

Ja nii läks tee ülesmäge, kuni Felix lõpuks mustadel kokkuvarisenud sammastel seisma jäi ja korraga hiiulossi oma silme ees nägi. Üksikul kaljutipul kerkisid sammastest seinad, tihedad sammasteinad moodustasid värava värava kõrvale, käigu käigu järel. Teejuht hoiatas meie sõpru tõsiselt äraeksimise eest ja hakkas ühel päikesepaistelisel, avarat väljavaadet pakkaval kohal oma eelkäijate tuleasemeid märgates pragisevat leeki lõkkele puhuma. Kuna ta oli juba harjunud sellistes paikades kasinat einet valmistama ning sellega askeldas, tutvus Wilhelm sellal lähemalt taevasavara väljavaatega, silmitsedes siit ülalt maastikku, kust ta läbi rännata kavatses. Seda aega kasutas Felix ja oligi kadunud. Küllap ta oli lossikäikudesse eksinud, ei vastanud hüüetele ja vilele ega ilmunud enam nähtavale.

Wilhelm aga, kes, nagu see ehtsale reisimehele kohane, mõnekski juhuks ette oli valmistatud, võttis oma jahitaskust kera nõõri, sidus selle otsa väljas hoolikalt kindlasse kohta kinni ja usaldas end selle juhtimisele, nagu ta oli varem kavatsenud oma pojaga varemesse minna. Nii läks ta edasi ja laskis aeg-ajalt oma vilel kõlada; kaua oli see asjatu. Lõpuks aga kajas sügavusest läbilõikav vile, ja varsti pärast seda vaatas Felix põrandapraost, musta kivimi lõhest välja.

«Oled sa üksi?» sosistas poiss tähendusrikkalt. «Täiesti üksi!» kinnitas isa.

«Ulata mulle puutükke! Ulata mulle kaikaid!» nõudis poiss, võttis need vastu ja kadus pärast seda, kui ta umbusklikult oli hüüdnud:

«Ära lase kedagi koopasse!»

Natukese aja pärast ilmus ta aga uuesti nähtavale, nõudis veel pikemat ja tugevamat roigast. Isa ootas igatsusega selle mõistatuse lahendust. Lõpuks upitas uljas nooruk end kähku praost välja ja tõi kaasa toreda vanaaegse väljanägemisega kastikese, mitte suurema kui väike oktaavkõide, mis näis olevat kullast, emailiga kaunistatud.

«Võta see enda kätte, isa, ja ära näita seda kellelegi!»

Seepeale jutustas ta kiiruga, kuidas ta mingist salajasest tungist aetuna tollesse lõhesse oli roninud ja all hämara ruumi leidnud. Selles oli, nagu ta seletas, suur raudkast, mis polnud küll lukustatud, mille kaas end aga siiski tõsta ei lasknud, vaevalt sai seda kergitada. Et nüüd kasti lahti saada, oligi ta kaikaid nõudnud, oli neid osalt toeks kaane alla asetanud, osalt kiiluks selle vahele ajanud; lõpuks leidis ta eest tühja kasti, kuid ühest nurgast selle luksuslaadiku. Nad lubasid vastastikku seda leidu sügavas saladuses hoida.

Keskpäev oli möödas, nad olid pisut söönud, Fitz ilmunud veel, nagu ta kindlasti oli lubanud; aga Felix, eriti rahutu, igatses lahkuda sellest paigast, kus aare näis viibivat maiste ja maa-aluste jõudude poolt tagasinõudmise ohus. Sambad näisid talle mustematena, koopad sügavamatena. Ta oli koormatud saladusega, omandiga, kas seadusliku või ebaseaduslikuga? Kindla või ebakindlaga? Kärsitus ajas teda sellest paigast kaugemale, ta lootis kohta vahetades murest vabaneda.

Nad asusid teele nonde suurte mõisate poole, mille omaniku rikkusest ja veidrustest neile nii palju oli jutustatud. Felix ei karelnud enam nagu hommikul, ja kõik kolm astusid tundide kaupa omaette vaikides edasi. Paar korda tahtis poiss kastikest näha; isa, teejuhile vihjates, sundis teda rahule jääma. Nüüd oli poiss täis igatsust, et Fitz tuleks. Samas pelgas ta juba seda kelmi; pea vilistas ta, et märku anda, samas kahetses juba, et ta seda oli teinud, ja nii kestis kõhklemine ikka edasi, kuni Fitz lõpuks kaugusest oma vilet kuulda laskis. Ta vabandas, et polnud hiiulossi ilmunud: ta oli hilinenud Jarno tõttu, teda oli takistanud tuulemurd. Siis uuris ta täpselt järele, kuidas neil sammaste vahel ja koobastes oli läinud, kui kaugemale nad alla olid jõudnud? Felix jutustas talle ühe muinasloo teise peale, poolülemealikult, poolkohmetult; ta vaatas naeratades isa poole, sikutas teda vargsi varrukast ja tegi kõik võimaliku mulje jätmiseks saladusest ja praegusest teesklusest.

Nad jõudsid lõpuks välja sõiduteele, mis pidi viima mainitud mõisateni; kuid Fitz kinnitas, et teab lähemat ja paremat rada, millel aga teejuht meie rändureid saata ei tahtnud ja omaette edasi läks otsest, laia, varem valitud teed. Mõlemad rändurid usaldasid ulakat poissi ja uskusid, et nad on hästi teinud, sest tee viis nüüd järsult allamäge, läbi kõrge- ja saledatüveliste lärjepuude metsa, mis

ikka hõredamaks muutudes neil lõpuks selgeimal päiksepaistel näha laskis kõige kaunimat valdust, mida iganes võib mõelda.

Nende silme ees laius suur, ainult praktilisele vajadusele pühendatud aed. Hoolimata sellest, et seal kasvas rikkalikult viljapuid, mis vaadet varjasid, nägid nad kogu aeda ometi nagu peopesal, sest see oli rajatud mitmes järgus, olgugi üldiselt libajale, kuid astmete kaupa küll kõrgendatud, küll süvendatud maa-alale. Selles aias oli hulk eluhooneid, nii et koht näis kuuluvat mitmele omanikule, kuid seda valitses ja asutas siiski üksainus isand, nagu Fitz kinnitas. Sealpool aeda silmasid meie rändurid lõpmata avarat, hästi ülesharitud ja täisistutatud maastikku. Selgesti nägid nad rohelusest eralduvaid järvi ja jõgesid.

Nad olid allamäge tulles mõisale ikka lähemale jõudnud ja arvasid, et nad nüüd sedamaid aeda võivad astuda, kui Wilhelm järsku jahmunult peatus ja Fitz oma kahjurõõmu ei varjanud: nende ees avanes mäejalamil sügav kuristik, näidates teisel pool üht senini pilgu eest peitu jäänud, väljastpoolt küllalt järsku müüri – see ümbritses kogu aeda. Niisiis lahutas sügav kraav ja kõrge müür rändureid aiast, kuhu nad ülalt otse sisse võisid vaadata.

«Meil tuleb sissepääsemiseks veel üsna suur ring teha,» seletas Fitz, «kui tahame jõuda teele, mis mõisa viib. Kuid ma tean üht sissekäiku ka sellest küljest, läbi selle saame tubli tüki lähemalt. Need võlvialused, mille kaudu mägedest sөөstev vesi vihmavalingute puhul aeda sisse juhitakse, avanevad siin; need käigud on küllalt kõrged ja laiad neist üsna mõnusalt läbiminekuks.»

Kui Felix võlvistikust kuulis, ei saanud ta võitu ihast sellesse sissekäiku astuda. Wilhelm järgnes lastele, ja nad sammusid koos selle juurdevooluvõlvistikuga täiesti kuivadest, kõrgetest astmetest alla. Pea viibisid nad valguses, pea pimeduses, vastavalt sellele, kuidas valgus külgavaustest sisse langes või piilarite ja seinte taha varju jäi. Lõpuks jõudsid nad katmis tasasele rajale ja astusid aeglaselt edasi, kui nende läheduses järsku lask kõlas, samal ajal kaks varjatud raudvõre kinni langesid ja rändurid mõlemast küljest sisse piirasid. Küll mitte kõiki: vangistatud olid ainult Wilhelm ja Felix. Sest Fitz hüppas otsekohe, kui lask kõlas, tagaspidi, ja kokkulangev võre haaras vahele ainult ta laia varruka; poiss aga, ülikähku kuuekest seljast maha heites, põgenes, ilma et ta silmapilkugi oleks peatunud.

Mõlemal vangivõetul oli vaevalt aega oma hämmastusest toibuda, kui nad kuulsid inimeste hääli, mis tundusid pikkamisi lähenevat. Varsti astusidki võre äärde relvastatud mehed tõrvikutega ja uudishimuliku pilguga – millise saagi nad küll võisid tabanud olla. Nad küsisid ühtlasi, kas vangisolijad heaga alla anda tahavad.

«Siin ei saa mingist allaandmisest juttugi olla,» vastas Wilhelm, «oleme teie võimuses. Pigem on meil põhjust pärida, kas teie meid säästa tahate. Ainsa relva, mis meil on, annan teile üle.»

Nende sõnadega ulatas ta oma jahinoa läbi võre; viimane avanes sedamaid, ja rahulikult viidi vahistatud edasi. Kui nad mööda keerdreppi üles olid toodud, leidsid nad end peagi kummalisest kohast. See oli ruumikas, puhas tuba, mida valgustasid väikesed, otse simsi all asetsevad aknad, mis hoolimata tugevatest raudvarbadest küllaldaselt valgust andsid. Oli hoolt kantud istmete, magamisasemete ja kõige selle eest, mida muidu ühes mõõdukas võõrastemajas võis nõuda, ning sellel, kes siin viibis, ei näinud peale vabaduse midagi puuduvat.

Wilhelm oli sisse astudes otsekohe istet võtnud ja mõtles olukorra üle järele; Felix seevastu, olles esimesest hämmastusest toibunud, sattus uskumatusse raevuhoogu. Need järsud seinad, need kõrgelasetsevad aknad, need kinnised ukSED, see luku taga istumine, see vabadusepiiramine – kõik see oli talle täiesti võõras. Ta vaatas ümber, jooksis sinna-tänna ja trampis jalgadega, nuttis, raputas uksi ja tagus rusikatega nende vastu, oleks koguni peaga vastu seinaga jooksnud, kui Wilhelm poleks teda kinni võtnud ja jõuga tagasi hoidnud.

«Silmitse seda targu ja ainult täielikus meelerahus, mu poeg,» alustas isa, «sest kannatamatus ja vägivald ei aita meid sellest olukorrast välja. Küllap see saladus laheneb; ma peaksin kas üliväga eksima või pole me sugugi halbadesse kättesse sattunud. Silmitse neid pealkirju seinal: «Süütule vabadus ja kahjutasu, kuritööle ahvatletule kaastunne, süüdlasele õiglane karistus.» Kõik see näitab meile, et selliseid ettevaatusvahendeid kasutatakse siin hädavajadusest, mitte julmusest. Inimesel on

üpris palju põhjust end inimeste eest kaitsta. Pahatahtlikke on liiga palju, pahategijaid mitte vähem, ja alati ei aita heategemisest, et elada nagu kord ja kahus.»

Felix taltsutas end, heitis aga sedamaid asemele, ilma et ta midagi pikemalt oleks öelnud või vastanud. Isa ei jätnud järele ja kõneles edasi:

«Olgu sulle see kogemus, mille said nii vara ja süütult, elavaks tunnistuseks sellest, millisel ja kui täiuslikul sajandil sa oled sündinud. Millist teed tuli inimkonnal käia, kuni ta jõudis selleni, et olla ka süüdlaste vastu leebe, roimarite vastu säästlik, ebainimlike vastu inimlik! Kindlasti olid need jumaliku loomusega mehed, kes eelkõige seda õpetasid, kes oma elu selle õpetuse ellurakendamiseks ja kiirendamiseks pühendasid. Harva on inimesed võimelised ilusaks, sagedamini küll heaks teoks; ja kui kõrgeks peame sellepärast pidama neid, kes seda suurte ohvritega edendada püüavad!»

Neid lohutavaid õpetussõnu, mis täiesti puhtalt väljendasid selle vangikambri eesmärki, Felix ei kuulnud; ta lamas sügavaimas unes, kaunim ja värskem kui kunagi; sest ägedus, mis teda muidu nii kergesti ei haaranud, oli kogu ta sisemise hõõgumise täidlastele põskedele välja toonud. Isa seisis ja silmitses meelega oma magavat last, kui sisse astus sihvakas noormees, kes pärast seda, kui ta uustulnukat pisut aega sõbralikult oli vaadelnud, temalt asjaolusid pärima hakkas, mis teda sellele ebatavalisele teele ja sellesse lõksu olid toonud. Wilhelm jutustas sündmusest täiesti lihtsalt, esitas küsiteljale mõne dokumendi, mis ta isikut selgitasid, ja nimetas asja tõenduseks teejuhti, kes nüüd varsti mööda korralikku teed teisest küljest pidi saabuma. Kui see kõik juba niivõrra selgeks sai, palus ametnik oma külalist enesele järgneda. Felixit ei saadud äratada, sellepärast kandsid teenijad ta pehmel madratsil, nagu kunagi kanti teadvuseta Ulüsseust vabasse õhku.

Wilhelm järgnes ametnikule kaunisse aiamajja, kus teda juba valmis pandud kehakarastus ootas, kuna noormees läks kõrgemale poole aru andma. Kui Felix ärgates märkas kaetud lauakest, puuvilja, veini, kuivikuid ja ühtlasi lahkelt lahti seisvaid uksi, sattus ta segadusse. Ta jooksis välja, ta uskus, et oli näinud ainult und, ja oli nii hea toidu ning meeldiva ümbruse juures eelnenud hirmu ja kogu ängistuse peagi unustanud – nagu raske unenäo heledal hommikul.

Teejuht oli saabunud, ametnik tuli tema ja teise, vanema, veel sõbralikuma mehega tagasi ning asi selgus järgmiselt. Selle valduse isand, kes oli heategija selle sõna ülimes mõttes, oli selleks, et kõiki enese ümber tööle ja tegevusele innustada, oma lõpmatuist puukoolidest paljude aastate jooksul andnud usinaile ja hoolikale aiapidajaile noori puid tasuta, lohakatele aga teatava hinna eest, kuid veel odavamalt nendele, kes puudega kaubitseda tahtsid. Aga ka need kaks viimast liiki inimesi nõudsid hinnata seda, mida neist väarikamad said tasuta. Ja kui neile järele ei antud, kippusid nad puid näppama. Selline tegu oli neil mitmel puhul õnnestunud. Mõisaomanikku pahandas see komme seda enam, et puukooli mitte üksnes ei rüüstatud, vaid läbematuses ka rikuti. Saadi jälile, et vargad läbi veetorstiku aeda tulevad, seepärast ehitati sinna isesulguv püünisvõre, mis pidi aga ainult hoiatusmärgiks olema. Väike kelm, Fitz, oli mitmesugustel ettekäändel mitu korda aeda ilmunud, ja polnud midagi loomulikumat kui et ta üleannetusest ja kelmusest oli toonud võõrad sellele teele, mille ta varem oli avastanud teisteks eesmärkideks. Oleks olnud väga soovitatav teda kätte saada; aga vahepeal hoiti ta vammusekest teiste süütõendite hulgas alal.

Viies peatükk

Teel lossi ei leidnud meie sõber oma imestuseks midagi, mis oleks sarnanenud vana iluaia või moodsa pargiga. Ühe pilguga nägi ta libajal nõlvakul kõike: sirgeis ridades istutatud viljapuid, juurviljapõlde, suuri maatükke täis ravimtaimi ja kõike seda, mis iganes kuidagi kasutatavana arvesse võis tulla. Kõrgetest pärnadest ääristatud plats oli silmapaistvale lossihoonele otsekui väarikaks eeskojaks, millesse kulgev pikk samakasvuliste puude ja sama väarikusega puiestee võimaldas igal tunnil vabas õhus viibida ja jalutada. Lossi astudes leidis Wilhelm hoone eeskoja seinad omapärasel kombel kaetuina; talle torkasid silma kõigi nelja maailmajao suured geograafilised kujutised, nägusad seinad trepikojas olid samuti kaunistatud üksikute riikide kaartidega. Ja kui Wilhelm peasaali sisse lasti, leidis ta end ümbritsetuna märkimisväärsemate linnade prospektidest, mida alt piirasid kujutised nende ümbruskondade maastikest. Kõik see oli kunstipäraselt antud, nii et üksikasjad selgesti silma hakkasid, seos nende vahel ühtlasi aga kõigiti märgatavaks ja pidevaks jäi.

Majahärra, väike elavaloomuline aastates mees, tervitas külalist ja küsis seintele näidates ilma pikema sissejuhatusega, kas külaline vahest ei tunne mõnd nendest linnadest ja kas ta pole nendes kunagi peatunud. Nüüd võis meie sõber mõnestki linnast piisavalt aru anda ning tõendada, et ta polnud mitmeid kohti mitte üksnes näinud, vaid oli ka nende olusid ja omapära üpris hästi märgata mõistnud.

Majahärra helistas ja käskis mõlemale külalisele toa kätte näidata ja neid hiljem ka õhtusöögile juhatada, nii see sündiski. Alumise korruse suures saalis kohtas Wilhelm kahte naisterahvast, kellest üks talle väga lõbusalt lausus:

«Leiate siit väikese, aga hea seltskonna; mina, noorem vennatütar, olen Hersilie, seda mu vanemat õde nimetatakse Julietteks, mõlemad härrad, keda te juba tunnete, on isa ja poeg, meie ametnikud, majasõbrad, kellele kuulub meie täielik usaldus, mida nad pälvivad. Istugem!»

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.